

SERAMİK SANATININ AYDINLATMA TASARIMINA ETKİSİ: IŞIK HEYKELLERİ

Melda GENÇ

Dr. Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, melda.genc@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2125-8732

Genç, Melda. "Seramik Sanatının Aydınlatma Tasarımına Etkisi: Işık Heykelleri". idil, 106 (2023 Haziran): s. 724-737. doi: 10.7816/idil-12-106-05

ÖZ

Aydınlatma elemanları ışığa olan ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmasına rağmen zamanla hayatlarımıza anlam katan araçlar haline gelmiştir. Günümüzde geniş bir yelpazede kullanıcılara yönelik farklı tasarımlar mekanların algılanmasını sağlarken aynı zamanda estetik bir algı da yaratmaktadır. Gün geçtikçe çağın imkanları ve kullanıcıların talepleriyle çeşitlenen aydınlatma elemanlarında seramik kullanımı da ilgi görmeye başlamıştır. Tarihsel sürece baktığımızda aydınlatmalarda seramiğin kullanımı görülmektedir. Ancak zamanla farklı malzemeler yerini almıştır. Bu çalışmada seramiğin aydınlatma elemanlarının tasarımında kullanımının artırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda seramiğin aydınlatma tarihi içerisindeki yeri araştırılmıştır. Günlük kullanım ihtiyaçlarımızı karşılayan birçok ürünün malzemesi olan seramiğin aydınlatma elemanı tasarımında nasıl etki edeceği araştırılmak istenmiştir. Seramiğin malzemesi olan kil, ışık ve mekân arasındaki ilişki sorgulanarak çalışmalar yapılmıştır. Aydınlatma elemanlarının sanatsal anlamda gündüz mekâna olan etkisi kısıtlı iken gece tüm mekânı etkisi altına alan ışıktan heykellere dönüşmesi istenmiştir. Işığın seramik formla etkileşimi, bu formun biçimiyle olan etkileşimi sonucunda mekâna yansması ve mekandaki algımızı değiştirerek yeni bir boyut kazandırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seramik, aydınlatma elemanı, tasarım, ışık heykelleri

Makale Bilgisi:

Geliş: 22 Nisan 2023

Düzeltilme: 11 Mayıs 2023

Kabul: 12 Haziran 2023

© 2023 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

İnsanoğlu, doğada var olmaya başladığından itibaren giyinme, barınma, ısınma gibi günlük ihtiyaçlarını karşılamak için çevresini gözlemlemiş, doğada buldukları malzemeleri kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmeye başlamıştır. Ateşin bulunması hem ısı ihtiyaçlarını gidermiş hem gece aydınlanmalarını sağlayan bir ışık kaynağı olmuştur. Ateşin devamlılığını sağlamak ve taşımak amacıyla araçlar üretmiş, aydınlatma elemanı tarihinin başlamasını sağlamışlardır. Aydınlatma elemanları bulunduğu çağdaki imkanlar doğrultusunda teknik anlamda gelişirken dönemin inanış ve geleneklerine bağlı olarak da şekillenmiştir. Aydınlatma elemanları görsel performansı arttırmak, en iyi görme koşullarını, enerji sarfiyatını ve maliyet yönünden verimlilik sağlamak gibi amaçlar içermiştir (Göker, 2002: 55). 1950'lere kadar aydınlatma elemanı tasarımları sadece mekandaki nesnelerin görünürlüğünü sağlamak amacıyla yapılmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte standartlaşma ve seri üretim aydınlatma elemanı tasarımlarının sıradanlaşmasına neden olmuştur. Görsel ve estetik açıdan yetersiz kalması aydınlatma elemanı tasarımlarının yeniden tasarlanması gerekliliğini doğurmuştur. Bauhaus'un zanaat ve sanatı birleştiren bir anlayışa sahip olması aydınlatma tasarımlarının estetik bir kaygıyla üretilmesini sağlamıştır. Birçok ürün Bauhaus anlayışından etkilendiği gibi aydınlatma elemanı tasarımını da etkilenmiştir. Tasarımlarda estetik kaygı önemsenmeye başlamıştır. Zamanla, mekanların aydınlatmasını sağlamasının yanında estetik görünümüyle dekoratif bir eşya olarak da görülmesi sağlanmıştır. Böylelikle aydınlatma elemanları sadece nesnelerin görünürlüğü sağlamak için bir ışık kaynağının ötesinde, mekân içerisinde yaşayanların duygularını ve buna bağlı olarak davranışlarını da etkileyen araçlar haline gelmiştir. Aydınlatma elemanları günlük ihtiyacın dışına çıkarak Mimari alanda önemli bir yere sahip olmuşlardır (Menek, 2009: 1-2). Aydınlatma elemanları ile mekanlarda iyi görme koşulları sağlanırken mekânın görsel anlamda etkileyici görünmesi de sağlanmıştır (Halıcıoğlu ve diğerleri, 2001: 30).

Günümüzde tasarımcılar, Aydınlatma elemanı tasarımlarında güvenilirlik, sağlamlık, emniyet, fonksiyonelliğin yanında estetik kaygı gütmektedirler. Ürünün estetik özellikleri kullanıcıların beğenisine uygun olması gerekmekte, kullanıcıların beğenisine hitap etmek ise psiko-sosyal kültürel yapısıyla bağlantılı görülmektedir. Bu yüzden aydınlatma elemanları tasarımında geçmişin geleneksel ve kültürel özelliklerinin izinde ama günümüz modern çağa uygun tasarımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Özellikle 8000 yıllık bir geçmişe sahip olan seramik malzeme şekillendirme kolaylığı, sınırsız renk seçeneği ve görsel etkisiyle aydınlatma elemanı tasarımında yeniden gündeme gelmiştir. Tarihsel süreçte kandil, şamdan, abajur gibi aydınlatma elemanlarında oldukça sık kullanılan seramik malzemenin kullanımı yeni teknolojiler ve tekniklerden dolayı azalmıştır. Günlük kullanım ihtiyaçlarımızı karşılayan birçok ürünün malzemesi olan ve köklü bir geçmişe sahip olan seramiğin aydınlatma elemanlarında kullanılmasını arttırmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Türkiye'de önemli bir geçmişi olan, birçok alanda kullanılan seramiğin aydınlatma alanında da yeniden kullanılmasını sağlamak istenmiştir.

Aydınlatma Tarihinde Seramik Malzemenin Kullanımı

Seramik fiziksel ve kimyasal özellikleri nedeniyle kolay şekillendirilebilen, pişirilince dayanıklılık kazanan, yüksek sıcaklıklara dayanabilen bir malzemedir. Seramiğin bu özellikleri geçmişte ateşin taşınması açısından en uygun malzeme olarak görülmesini sağlamıştır. Aydınlatma tarihi içerisinde seramiğin kullanımını ilk olarak seramik kandiller ile başladığı düşünülmektedir. Kandillerin, meşale ve mum gibi aydınlatmalardan sonra ateşi taşıyabilmek ve ateşin uzun süre sönmemesini sağlamak amacıyla üretildikleri düşünülmektedir. Paleolitik dönemde Filistin'de, Mezopotamya'da, Hititler 'de rastlanan kandillerin taşlardan ve deniz kabuklarından yapıldığı bilinmektedir (Çokay, 1996: 75).

Cam, taş, demir, altın, bronz gibi malzemelerden yapıldığı da görülmüştür. Ancak toprağın ateşle dayanıklı hale gelmesinin keşfedilmesiyle arkeolojik kazılarda pişmiş topraktan yapılmış örnekler daha fazla çıkarılmaya başlanmıştır (Arseven, 1983:936). Seramik Kandillerin tarih içerisinde insanların aydınlatma ihtiyacını karşılayan araçlar haline geldiği görülmektedir. Pişmiş topraktan kandiller çömlekçi çarkının bulunmasına kadar el ile şekillendirilmiştir. M.Ö. 500- 300 arasında çömlekçi çarkı ile kandiller yapılmış, M.Ö.3.yy. dan sonra ise kalıp ile şekillendirilen kandiller yaygınlaşmıştır (Kassab, 1995:40). Kazılardan elde edilen bilgilere göre pişmiş toprak seramik kandiller elle, çömlekçi çarkı ve kalıp ile yapıldığı görülmüştür. Kandillerin birçoğunun üzerinde ise sır izleri görülmesi kandillerin yanması için içine konan yağların emilimini önlemek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir (Broneer, 1930:34). Kazılarda mezarlarda ve dinsel yapılarda çok sık kandillere rastlanması işlevselliğini yanında ruhani bir anlamda yüklediklerini göstermiştir (Arseven,1983: 937). Ev, cadde, sokak aydınlatmalarında, yatak odalarında, tapınak ve kutsal mekanlarda, maden ocaklarında, hamamlarda, yeni yıl hediyesi, mezarlarda ölü hediyesi olarak kullanıldıkları

görülmüştür (Bağbaşı, 2018:31-33). Nitekim pişmiş toprak kandillerin sonrasında cami, medrese gibi yapılarda çiniden yapılmış kandiller kullanılmamıştır. Seramik ve çini aydınlatma araçları Selçuklu, Osmanlı döneminde önemli bir yere sahip oldukları bilinmektedir. İşlevsel açıdan istenilen aydınlatmayı vermemesine rağmen uygulanan dekor ve sırlama teknikleriyle, üzerine yapılan desenler ve motifler açısından değer taşımaktadır. Günümüzde kandiller işlevlerini kaybetse de bir süs eşyası olarak kullanılmaya devam etmektedir. Aydınlatma tarihi içerisinde seramiğin kullanıldığı başka bir aydınlatma aracı şamdanlardır. Mumları yerleştirip taşımak amaçlı kullanılmışlardır. Pirinç, bakır, altın gibi malzemelerin yanında topraktan ve fayanstan örneklerini görmek mümkündür (Yalçınkaya, 1992:37). Toprakta yapılmış şamdanların yanında porselen şamdan örnekleri de görülmüştür. Fransa'da cam ve porselenin bir arada olduğu şamdan tasarımları yapılmıştır. Tarihte seramikten yapılmış başka bir aydınlatma elemanı da fenerlerdir. Fenerler Roma askerleri tarafından kullanılmıştır. Fenerler bakır, bronz, gümüş gibi malzemelerden yapılan, cam hazneleri olan taşınabilir kandillerdir. Gece dışarı çıkıldığında yolları aydınlatmak için kullanılmaya başlanmıştır. Sabit veya taşınabilir şekilde yapılmıştır (Oktaç, 1992:29). Daha sonrasında tramvay, tren gibi araçlara monte edilmişlerdir (Yalçınkaya, 1992:43). Seramik fenerler ise genelde camilerde kullanılmıştır (Yalçınkaya, 1992:43). Seramiğin kullanıldığı başka bir aydınlatma elemanı da abajurlardır.

Cam, porselen, kumaş gibi malzemeler ile ışığı yumuşatılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda form, malzeme, çağın trendleri ve işlevselliğinin yanında estetik de bir görünüm sağlaması istenmiştir (Yalçınkaya, 1992:45). Zamanla teknolojilerin ilerlemesiyle seramik alanında da gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler ile farklı ayaklı abajur tasarımları yapılabilmektedir. Ayaklı abajurlar, 17.yy'da Avrupa'da ışık geçirmez ya da yarı saydam kâğıt metal gibi malzemelerden yapılmıştır. Plastikten seramiğe birçok farklı malzemeden abajurlar yapılmıştır. Endüstri devriminden sonra ise malzemenin, tasarımın önemli hale gelmesiyle birlikte seramik, porselen ayaklı abajur tasarımlarında kullanılmaya başlanmıştır. Seramik avizeler tavana asılan süslü aydınlatma aracı olarak tanımlanmıştır. Cami, kilise gibi büyük yapılarda pirinç, ahşap, porselen gibi malzemelerden yapılmış avizeler kullanılmıştır (Yalçınkaya, 1992:58). Seramik ve porselenin kullanıldığı bir başka aydınlatma aracı olan aplikler ise geçmişten günümüze olan moda anlayışı içerisinde değişmiştir. Tarihsel süreçte kandillerde, şamdanlarda, bazı abajur ve apliklerde seramiğin kullanıldığı görülmüştür. Günümüzde ise aydınlatma elemanı tasarımında dünden bugüne özellikle elektrik kullanımıyla birlikte çeşitli aydınlatma elemanları üretilmiş, seramiğin kullanımı azalmıştır.

İç Mekân Aydınlatılmasında Seramik Malzemesinin Kullanımı

Aydınlatma elemanları, çağın imkanları doğrultusunda toplumların inanış ve davranışları ile birlikte değişmiş ve gelişmiştir. En eski aydınlatma elemanlarından biri olan kandillerden günümüze değin teknik alandaki gelişmelerin yanında malzemelerde de değişimler olmuştur. Antik çağdan Sir Humphry'nin Ark Lambasını icat etmesine kadar geçen sürede en çok kullanılan malzemelerden biri de seramik olmuştur. Toprağın ateşle dayanıklı hale gelmesinin keşfedilmesiyle günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları birçok aracın malzemesi haline gelmiştir (Tablo1).

Tablo 1. Tarihsel Süreçte Seramiğin Kullanım Alanları.

Depolama	Kap, kaçak
İnanış	İdoller, ölü kapları, lahit
Aydınlatma	Kandil, şamdan, abajur, aplik, avize
Haberleşme, belgelendirme	Tabletler
	Tuğla, kiremit
	Takı, süs eşyası
	Çanak, çömlek
	Müzik aletleri
	Heykel

Seramiğin kolay şekillenmesi, pişirildiğinde dayanıklı hale gelmesi gibi avantajlarının yanında duygu ve düşüncelerini aktarabilecekleri araçlar olarak da görülmüştür. Böylelikle görsel açıdan çok zengin tasarımlar ortaya çıkmasını sağlamıştır. Arkeolojik kazılardan çıkarılan çoğu kandilin sırlı sırsız seramikten yapıldığı bilinmektedir. Zamanla seramik alanındaki gelişmeler de aydınlatma elemanlarının tasarımını

etkilemiştir. Pişmiş toprak kandillerden şamdanlara, seramik veya porselen ayaklı abajurlardan, apliklerden, fenerlere kadar birçok aydınlatma elemanının malzemesi olarak kullanılmıştır. Thomas Edison'un ampülü icat etmesi, elektriğin kullanılmaya başlanması gibi teknolojik gelişmeler ise aydınlatma elemanlarında seramiğin kullanımını azaltmıştır. Sanayi Devrimiyle birlikte günlük ihtiyaçların karşılanması amacıyla birçok ürün gibi aydınlatma elemanları da standartlaştırılarak seri üretimin bir parçası olmuştur. Aydınlatma elemanlarının estetik bir kaygıyla tasarlanması ise Bauhaus akımının işlevsel, ucuz ve seri üretilen ürünlere karşı sanat ve zanaatı birleştirme çabasıyla olmuştur. Aydınlatma Elemanı tasarımı olgusu günümüzde oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Özgün, yaratıcı, estetik değeri yüksek ürünler yaratabilmek için birçok farklı malzeme kullanılarak yeni tasarımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu yeni malzemeler arasında seramik de yer almaktadır. Özkaya ve Tüfekçi (2011), Seramik aydınlatma elemanları ile ışığın kullanımın daha estetik ve nitelikli olduğundan bahsetmişlerdir. Özellikle yenilenen mekanlarda seramik aydınlatma elemanlarının kullanımının daha sık görülmeye başladığını söylemişlerdir (Özkaya & Tüfekçi, 2011:236). Türkiye Seramik sektörü açısından da önemli bir yere sahiptir. Çok köklü bir tarihi olan seramik, günlük ihtiyaçlarımızı karşılamasıyla vazgeçilmez bir malzeme haline gelmiştir. Seramik sağlık gereçleri, seramik duvar ve yer karoları, gibi alanlarla birlikte iç mekanları düzenlemede vazgeçilmez eşyalar olan seramik objeler seramik ve porselen sofa eşyaları hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir.

Seramik, Anadolu topraklarında 8000 yıl öncesine kadar giden bir tarihe sahip olmasıyla kültürel anlamda önemli bir değer olarak da kabul edilmektedir. Geçmişin izinde ama günümüze uygun modern seramik aydınlatmaların sanatsal bir yorumla yeniden ele alınarak mekanlardaki değerini arttırmak ve yeniden kullanılmasını sağlamak için uygulamalar yapılmıştır. Aydınlatma tasarımlarının mekâna kattığı estetik kaygı gözetildiğinden, aydınlatma elemanı ile ilgili teknik bilgiler konu içerisine dahil edilmemiştir. Ancak ürünlerin teknik anlamda yapılması gereken bağlantıları için bir uzman ile çalışılmış, yardım alınmıştır. Özgün tasarımlarda mekân, insan gibi faktörlerden dolayı ölçü serbest olarak kullanılmıştır. Teknik parçaların gelmesi gereken yerlerde tasarımların yapım aşamasında standart ölçü kullanımına dikkat edilmiştir. Bu çalışmadaki amaç geleneksel bir malzeme olan seramiğin bir aydınlatma elemanı olarak yeniden kullanılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda yapılan uygulamalar öncesinde tarihsel süreçte seramiğin kullanıldığı aydınlatma elemanlarına bakılmıştır. Gelenekselin ışığında modern tasarımlar yaratabilmek amacıyla tarihsel süreçteki seramik aydınlatma elemanları incelenmiştir. Günümüz modern aydınlatma tasarımları çizgisinde oluşturulmuştur. Uygulamalar için öncelikle aydınlatma çeşitlerine bakılmıştır. Aydınlatma çeşitleri amacına, ışık kaynağına, aydınlatılan yere göre sınıflandırılmıştır. Aydınlatılan yere göre aydınlatma türleri iç ve dış aydınlatma olarak ayrılmış, bu uygulamada sadece iç mekân olarak evler için özgün seramik aydınlatma elemanları tasarımı yapılması amaçlanmıştır. Özkaya ve Tüfekçi 'Aydınlatma Tekniği' kitabında amacına göre aydınlatma çeşitlerini fizyolojik, dekoratif, dekoratif fizyolojik ve dikkati çeken aydınlatma olarak dörde ayırmışlardır (Özkaya ve Tüfekçi, 2011, s.3) (Tablo 2). Evlerde aydınlatma elemanları sıcak ve huzurlu bir ortam sağlamanın yanında estetik bir değeri de olması gerektiğinden dekoratif fizyolojik aydınlatma çeşidi bu çalışma için seçilmiş olup işlevselliğin yanında mekâna estetik değer katmak amaçlanmıştır.

Tablo 2. Amacına göre Aydınlatma Elemanları Çeşitleri.

Fizyolojik Aydınlatma	Nesneleri şekil, renk ve detayları ile rahat ve hızlı görebilmek	Depo, otoyol, tünel aydınlatması
Dekoratif Aydınlatma	İşlevselliğin yanında Mekâna estetik değer katmak	Gece kulübü
Dekoratif fizyolojik Aydınlatma	Nesnelerin rahat ve hızlı görülmesi, estetik değer katmak	Ev, otel, lokanta
Dikkati çeken Aydınlatma	Bölgesel aydınlatma yapmak	Reklam panoları

Dekoratif fizyolojik aydınlatma başlığı altında İç mekân aydınlatma çeşitleri araştırılarak evler için uygun olan aydınlatma elemanları seçilmeye çalışılmıştır. Tavandan Uygulanan aydınlatma elemanlarından sarkıt avizeler; Masaüstü yani taşınabilir aydınlatma elemanları için masa lambaları, abajurlar ve fenerler; duvar aydınlatmaları ve ayaklı aydınlatma elemanı olarak Lambader için aplikler seçilmiştir. Seramiğin

haricinde antik duylar, ağaç parçaları, halat kablolar, bakır kablo çubuklar kullanılmıştır.

Seramik Aydınlatma Elemanı Uygulamaları

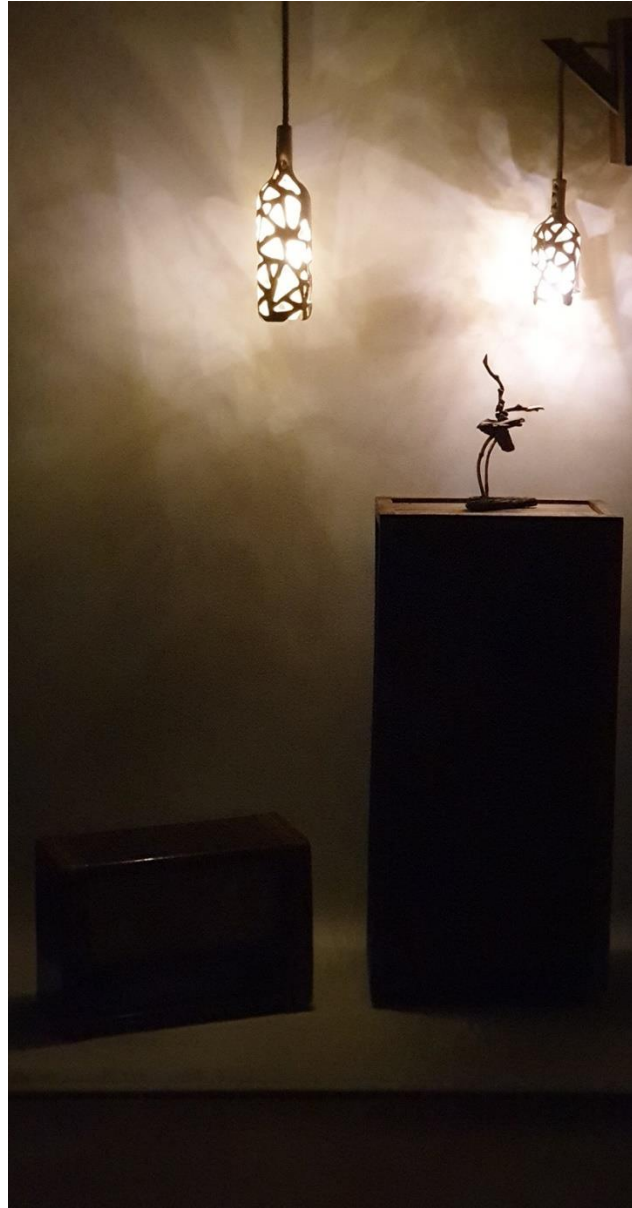
Seramiğin haricinde antik duylar, ağaç parçaları, halat kablolar, bakır kablo çubuklar kullanılmıştır. Seramiğin tarihsel süreçte kimi zaman insanların ihtiyaçlarını karşılayan fonksiyonel nesneler olduğu, kimi zaman üzerlerine kendi duygu, düşünce, hislerini, tarihlerini ve kültürlerini yansıtabilecekleri araçlar olarak kullanıldığı görülmüştür. Dini amaçlı idoller, süs eşyaları, mutfak araç ve gereçleri gibi pek çok alanda kullanılan seramikler incelenmiştir. Kimi zaman sanat kimi zaman zanaat olarak ortaya çıkan seramik, malzemesiyle her gün farklı alanlarda da etkisini göstermeye devam etmektedir. Seramik Aydınlatma elemanı uygulamalarında 8000 yıllık bir geçmişe sahip olan geleneksel seramik kültürünü de unutmadan modern bir dokunuş ile iç mekânda sanatsal bir obje olarak algılanacak tasarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada hem kullanım amaçlı ürünler yaratılmak hem de estetik anlamda sanatsal bir ifade taşıması da istenmiştir. Bu bağlamda ışık, gölge, yansıma aydınlatma elemanın formunun şekillenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Mekân, ışık ve seramik arasındaki ilişki araştırılmıştır. Sanatsal anlamda ışığın kullanımı ise tarihsel süreçte sadece formun görünürlüğünü sağlamak amacından çıkarak mekâna farklı bir anlam kazandırmak için kullanılmıştır. Formların mekân içerisindeki görünürlüğünü sağlayan ışık ve ışıkla birlikte yansımalar ve gölgeler de çalışmaların bir parçası haline gelmiştir. Sanatta ışık kavramı 20.yy. da özellikle kinetik ve optik sanat da önemli bir rol oynamıştır. Mekân, ışık kavramları ön plana çıkmıştır. Işık zamanla eserleri aydınlatan bir araç olmaktan çıkarak sanatın malzemesi haline gelmiştir (Sarnıç ve Gök, 2020:862). Bu çalışma kapsamında 'Gölge' adlı seramik aydınlatma serisi tasarlanmıştır. İlk çalışmada tarihte seramiğin en çok kullanıldığı hem işlevsel yönden hem de sanatsal yönden önemli bir yere sahip olan testi formlarından yola çıkılmıştır. Alçı tornasında farklı formlarda testi formları çekilerek kalıpları alınmıştır. Işık geçirgenliğini sağlamak amacıyla ajur tekniği kullanılmak istenmiştir. Seramik tarihi içerisinde toprak süzgeçlerde ve aydınlatma elemanlarında ajur tekniği işlevsellik kazandırmak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Kullanılan ajur teknikleri genelde irili ufaklı dairesel kesimlerden oluşmaktadır. Bu çalışmada ise ışık geçirgenliğini sağlamak amacıyla doğadaki doku ve strüktürlere bakılmıştır. Biyomimikri Biliminin doğadan esinlenme tekniklerinden yararlanılmıştır. Işık ve gölgenin seramik form ile mekâna yansıması, mekânda yarattığı etkiler araştırmak amacıyla kemik dokusundan yararlanılarak kesimler yapılmıştır. Kemik dokusunun boşluklu yapısı kalıptan çıkan parçaya ajur tekniği ile uygulanmıştır. Kemik dokusunun boşluklu yapısı aynı zamanda sağlam bir strüktür oluşturmuştur. Farklı büyüklükte açılan kesikler ile farklı yansımalar elde edileceği düşünülmüştür. Halat kabloların dokusu ve ahşabın verdiği sıcaklık hissi ile çalışma tamamlanmış ve bütünlük kazanmıştır. Hem modern bir dokunuş hem de eskinin izleri taşıyan sanatsal bir obje haline gelmesi istenmiştir. Mekân içerisinde ışık yanmadığında dahi estetik bir görünüm elde edilmiştir. Gündelik bir nesnenin organik bir biçim oluşturacak şekilde yorumlanmasıyla mekâna estetik bir değer katılması sağlanmaya çalışılmıştır (Görsel 1).

Görsel 1. Melda GENÇ, Gölge, 2019, Kalp ve el ile şekillendirme, Seramik, R. 10 cm x h.33 cm (Kişisel Arşiv).

Aydınlatma elemanı, gece yandığında oluşan ışık yansımaları mekâna farklı bir karakter kazandırılmıştır. Yansımalar yukarıdan aşağıya doğru bir ışık kaynağından gelmesine yönelik yaratılmaya

çalışılmıştır. Mekân içerisinde ışığı dağıtmak ve yansımalar ile ışık oyunları yakalamak amaçlanmıştır. Tavandan sarkan seramik aydınlatmalar ile mekânı ışık ve gölge oyunları ile farklılaştırarak izleyiciye fantastik bir mekân algısı yaşatması istenmiştir (Görsel 2).

Görsel 2. Melda GENÇ, Gölge, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, R. 10 cm x h.33 cm (Kişisel Arşiv).

Gölge serisinin ikinci çalışmalarını günümüzde oldukça farklı tasarımlara sahip masa lambaları, gece lambaları oluşturmaktadır. Sadece aydınlatmanın ötesinde eğlenceli de tasarımlara sahip bu aydınlatmalar kullanım amacına göre çeşitlenmektedir. Yakamoz olarak adlandırılan bu çalışmada Ahşabın doğallığı, sıcaklığı ile zıtlık oluşturacak şekilde mavi tonlarında bir artistik sır kullanılmak istenmiştir (Görsel 3). Ahşabın doğallığı, sıcaklığı ile zıtlık oluşturacak şekilde mavi tonlarında bir artistik sır kullanılmıştır.

Görsel 3. Melda GENÇ, ‘Yakamoz’, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, R.35 cm x h.44 cm (Kişisel Arşiv).

Gece lambaları kişinin zevkine, mekânın iç dekorasyonuna göre seçilebilmektedir. Bu çalışmada mekânda ışık ve gölge ile yine kemiğin boşluklu yapısını kullanarak ajur tekniği ile yansımalar yaratılmak istenmiştir. Görünürlükteki rastgelelikten yola çıkarak loş ama yansımalarla ruhu besleyen sıcacık bir mekân algılatmak istenmiştir. Gece denize düşen ışığın yakamozu oluşturması gibi sürekli değişen bir ışık yansımaları yaratılmaya çalışılmıştır (Görsel 4).

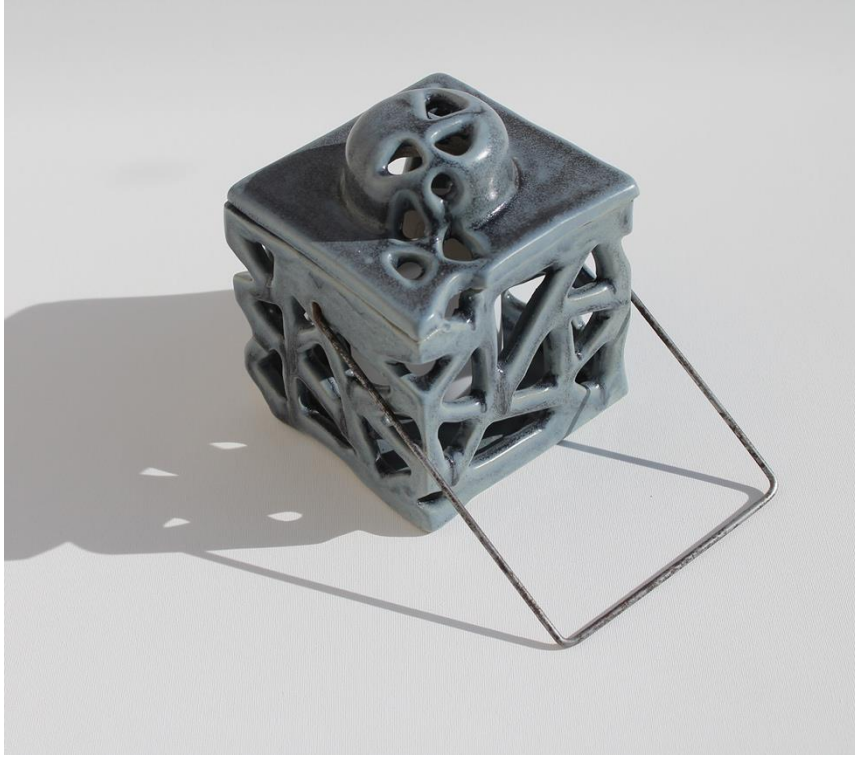
Görsel 4. Melda GENÇ, ‘Yakamoz’ gece görüntüsü, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, 35 cm x h.44 cm (Kişisel Arşiv).

Fener serilerinde ışığın fiziksel özelliklerini seramik ile birlikte kullanılması deneysel çalışmalar ile devam etmiştir. Ajur tekniği kullanarak kemik dokusunun boşluklu yapısıyla Seramik sanatında ışık, plastik bir olgu olarak kullanılarak mekânda farklı etkiler yaratılmaya çalışılmıştır. Mekân içerisinde ışığın dağılması, yansımaları ve süzülmesi sağlanarak hem eski aydınlatma elemanlarına gönderme yapılmış hem de

etnik bir etki sağlanmıştır (Görsel 5).

Görsel 5. Melda GENÇ, Ay ışığı Serisi, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, 13 cm x 13 cm, h. 11 cm (Kişisel Arşiv).

Görsel 6. Melda GENÇ, Ay ışığı Serisi, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, R.11 cm x H. 16cm (Kişisel Arşiv).

Görsel 7. Melda GENÇ r, Ay ışığı Serisi, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, R.11 cm x H. 16cm (Kişisel Arşiv).

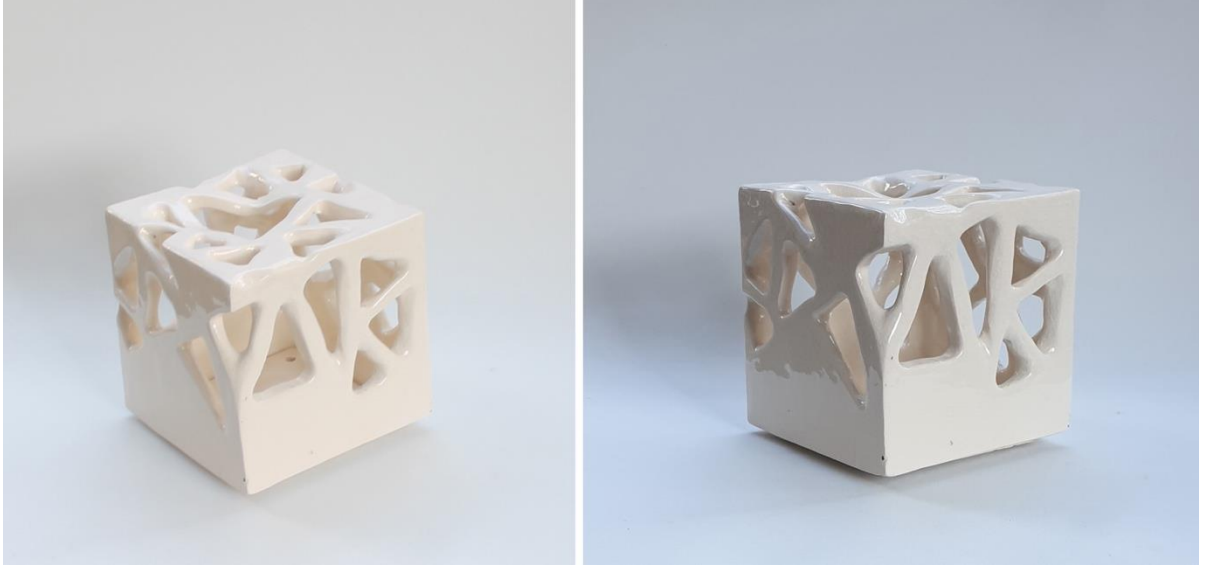
Fener çalışmalarının gece içerisinde mum konularak yakıldığındaki görüntüsü mekânda hoş bir etki yaratmaktadır. Fener çalışmalarında bu boşlukların açılırken rastlantısal bir ışık, gölge yaratılmak istenmiştir. Fenerlerin içerisinde konulan mumların sabit bir ışık olmaması mekandaki ışık ve gölgelerin de değişken

olmasını sağlamıştır (Görsel 8). Böylelikle mekâna yumuşak, şiirsel bir aura ve bir merak hissi vermiştir.

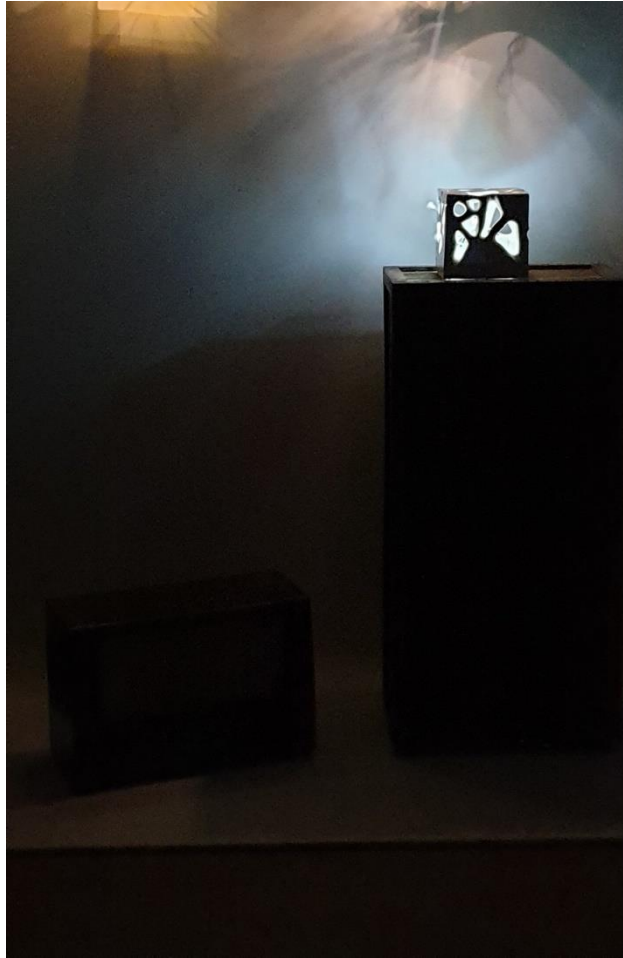

Görsel 8. Melda GENÇ, Ay ışığı Serisi gece görünümü, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik (Kişisel Arşiv).

“Gizem” adlı çalışmada önce bir küp modellenerek kalıbı alınmıştır (Görsel 9). Kalıba Esc1 Eczacıbaşı Döküm kili ile döküm yapılmıştır. Kemik dokusu yine ajur tekniği ile uygulanmıştır. Bu sefer formun tamamına uygulanmamıştır. Şeffaf bir sır ile çalışma tamamlanmıştır. Yansıma ve gölgeler fazla olmadan mekânda loş ama güzel bir etki bırakması istenmiştir (Görsel 10). Fransız yazar Jean Giono Ennemonde adlı eserinde gizemlerin ışıktaki saklandığından bahsetmiştir. Bu çalışmada gündüz mekân içerisinde kapladığı alan sadece kendi kütesiyken gece ışık yandığında tüm mekânı ele geçiren bir çalışma haline gelir. Gündüz çalışmanın içi net bir şekilde görülmesine rağmen, gece ışıkla birlikte tüm gizemini mekâna yansıtır.

Görsel 9. Melda GENÇ, Gizem, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, 15 cm x 15 cm x 15 cm (Kişisel Arşiv).

Görsel 10. Melda GENÇ, Gizem, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, 15 cm x 15 cm x 15 cm (Kişisel Arşiv).

Ayaklı aydınlatmalarda Mekân içerisinde mistik, loş bir hava yaratılarak psikolojik olarak rahatlatıcak

bir ortam yaratmak istenmiştir. Ahşap ile birlikte seramiğin uyumu daha doğal görünmesini sağlamıştır. Bu çalışmada seramik form döküm yapıldıktan sonra yine ajur tekniği uygulanarak yapılmıştır. Çalışmada kesikler formun tamamına uygulanmamıştır. Bir kısmına uygulanan kesikler ile yansımaların oluşumu kısıtlanmaya çalışılmıştır. Mekâna belirli bir yükseklikten yukarıdan aşağıya doğru bir ışık kaynağı ile yansımalar yaratılmaya çalışılmıştır. Diğer çalışmalarda olduğu gibi bu aydınlatmaların amacı da ışığın mekân içerisine dağıtılmasını, süzülmesini sağlamaktır. Gündüz mekân içerisinde ahşabın doğallığı ile gelen sıcaklık, seramiğin pürüzsüz ve parlak dokusuyla estetik bir etki yaratırken, gece lamba yakıldığında ışık ve gölge ile mekâna estetik bir karakter kazandırılmıştır (Görsel 11). Yansımalarından doğan ve bir merak duygusu uyandıran bir mekân yaratılmıştır.

Görsel 11. Melda GENÇ, ‘Masal Diyanı’ gece görünümü, 2019, Kalıp ve el ile şekillendirme, Seramik, 52 cm x 71 cm, h. 142 cm (Kişisel Arşiv).

Sonuç

Bugün birçok farklı kişiye hitap edebilecek geniş bir yelpazede aydınlatma elemanı tasarımları görmek mümkündür. Bu çalışmada aydınlatma elemanı tasarımları sanatın ışığa olan bakış açısıyla ele alınmıştır. Seramik, ışık mekân ilişkisi gözeterek yapılan çalışmalarda ışıqla birlikte tüm mekânı etkisi altına alan ışıktan heykeller yapılmıştır. Seramik formlardan gelen ışık, tüm mekân ve hareket algımızı değiştirerek mekâna yepyeni bir boyut kazandırırken, mekânı nasıl gördüğümüzü de bir bakıma değiştirmiştir. Işık bu çalışmada hem işlevsel anlamda görünürlüğü sağlarken, formun biçimlenmesine de etki etmiştir. Formların içindeki ışık yüzeylerdeki boşluklar aracılığıyla mekânda değişken ışık gölge desenleri yayılmasını sağlamıştır. Mekâna yayılan ışık formların biçimsel şekillenmesiyle birlikte farklılaştırarak mekân algısını değiştirmiştir. Aydınlatma elemanı gündüz sadece kendi kütlesiyle var olurken, gece yakıldığında formdan yayılan ve süzülen ışığın yarattığı dokusal etki tüm mekânı sarmalamıştır. Gece yakıldığında mekanla arasındaki kesin çizgi ortadan kalkmıştır. Artık çalışma kendi hacminin ötesine geçerek de değişkenlik göstererek, mekânın tamamı ışıktan bir esere dönüştürmüştür. Kullanıcı, ışığın yansımalarını keşfederken formun da heykelsi bir kütle gibi algılaması sağlanmıştır. Işık seramik form ile mekâna yansıyan görsel elemanlara dönüşmüştür. Işığın mekân içerisinde görselleştirilmesi, sanatta mekân, ışık, fonksiyonellik ve seramik gibi kavramların da sorgulanmasını sağlamıştır. Mekân, ışık ve seramik arasındaki ilişki aydınlatma tasarımlarıyla kurulmuştur. Seramik formun biçimiyle oluşan yansımalar, gölgeler kullanılmaya çalışarak Seramiğin kendine has yapısıyla birleşen ışık mekân içerisinde farklı bir ifade biçimi oluşturmuştur.

Bu çalışma kapsamında aydınlatma elemanı tasarımlarında geniş bir yelpazede tasarımlar yapılabilmesinin mümkün olduğu görülmüştür. Aydınlatma elemanlarında kullanılan malzemelerin de çeşitlenebileceği, tasarımların sadece fonksiyonel değil, aynı zamanda estetik bir kaygıyı da güttüğü açıktır. Seramiğin aydınlatma elemanında kullanılması ilk olmamakla birlikte zamanla daha teknolojik malzemelere bırakması bu çalışmanın sebebini oluşturmaktadır. Seramiğin malzemesi kilin sağladığı imkanlar ile aydınlatma elemanları tasarımlarına yeni bir yorum katıldığı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Arseven, Celal Esad. Kandil. Sanat Ansiklopedisi, C: II, İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi, 1983.
- Bağbaşı, Tuğba. (2018). Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesinde 'ki Bizans Dönemi Seramik Kandilleri. The Journal of Social Science, 2(4) (2018): 195-206. doi : 10.30520/tjsosci.459033
- Broneer, Oscar. "Terracotta lamps." Corinth: Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens (1930): v-340.
- Çokay, Sedef. Antik Çağda Aydınlatma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1996.
- Göker, Müge. İç Mimarlık-Tasarımda Aydınlatma; İlke-Sistem-Tasarım Bağlantısı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1996.
- Halıcıoğlu, F. Hilal., Öztank, Nimet. & Vatansever, Necibe., Aydınlatma Teknolojisinin Mimariye Etkisi, IV. Aydınlatma Sempozyumu, İzmir: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, (2007): 28-33. Erişim: https://www.emo.org.tr/etkinlikler/aysem/etkinlik_bildirileri_detay.php?etkinlikkod=67&bilkod=2365
- Kassab, Dominique Tezgör., & Sezer, Tahsinİstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandil Katalogu, Cilt I. Prehistorik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler, 1995.
- Menek, Serdar. İç mekanlar için geleneksel form ve desenlerle tasarlanmış aydınlatma elemanları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- Oktaç, Deniz. Anadolu Türk Mimarisinde Aydınlatma Detayları ve Aydınlatma Araçları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, 1992.
- Özkaya, Muzaffer, & Tüfekçi, Turgut. Aydınlatma Tekniği. İstanbul: Birsan Yayınevi, 2011.
- Sarıç, Kamuran Özlem ve G. Ö. K. Öznur. "Seramik Sanatında Işığın Plastik Bir Olgu Olarak Kullanımı." Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 22.3 (2020): 857-871.
- Yalçınkaya, C. Seramik Aydınlatmalar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1992.

CERAMIC ART-INSPIRED LIGHTINING DESIGN: SCULPTURES OF LIGHT

Melda GENÇ

ABSTRACT

Although lighting elements emerged due to the need for light, they have become tools that add meaning to our lives over time. Today, different designs for a wide range of users provide the perception of spaces while at the same time creating an aesthetic perception. The use of ceramics in lighting elements, which are diversified day by day with the possibilities of the age and the demands of the users, has also started to attract attention. When we look at the historical process, the use of ceramics in lighting is seen. However, it has been replaced by different materials over time. In this study, it is aimed to increase the use of ceramics in the design of lighting elements. In this context, the place of ceramics in the history of lighting has been investigated. It was aimed to investigate how ceramics, which is the material of many products that meet our daily usage needs, will affect the design of lighting elements. Studies were carried out by questioning the relationship between clay, which is the material of ceramics, light and space. While the effect of lighting elements on the space during the day is limited in the artistic sense, it is desired to turn into light sculptures that affect the whole space at night. The interaction of light with the ceramic form, its reflection in the space as a result of its interaction with the form of this form and changing our perception in the space aimed to give a new dimension.

Keywords: Ceramic, Lighting element, Design, Light sculptures